

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 14ης Μαΐου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2009/138/ΕΚ – Ασφάλιση νομικής προστασίας – Άρθρο 201 – Δικαίωμα του λήπτη της ασφάλισης να επιλέγει ελεύθερα τον εκπρόσωπό του – Δικαστική διαδικασία – Έννοια – Διαδικασία διαμεσολάβησης»

Στην υπόθεση C-667/18,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Grondwettelijk Hof (Συνταγματικό Δικαστήριο, Βέλγιο) με απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2018, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 25 Οκτωβρίου 2018, στο πλαίσιο της δίκης

Orde van Vlaamse Balies,

Ordre des barreaux francophones et germanophone

κατά

Ministerraad,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Prechal, πρόεδρο τμήματος, K. Lenaerts, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, προεδρεύοντα του τρίτου τμήματος, L. S. Rossi (εισηγήτρια), J. Malenovský και F. Biltgen, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: H. Saugmandsgaard Øe

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 2ας Οκτωβρίου 2019,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Orde van Vlaamse Balies και η Orde des barreaux francophones και germanophone, εκπροσωπούμενες από τους F. Judo και N. Goethals, advocaten,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις C. Pochet, L. Van den Broeck και M. Jacobs, επικουρούμενες από την S. Ronse, avocat, και τον T. Quintes, advocaat,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την E. Τσερέπα-Lacombe καθώς και από τους A. Nijenhuis και F. Wilman,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 11ης Δεκεμβρίου 2019,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 201 της οδηγίας 2009/138/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009, σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριοτήτων ασφάλισης και αντασφάλισης (Φερεγγυότητα II) (ΕΕ 2009, L 335, σ. 1).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Orde van Vlaamse Balies και της Orde des barreaux francophones et germanophone (στο εξής: ενώσεις δικηγορικών συλλόγων) και, αφετέρου, του Ministerraad (Υπουργικού Συμβουλίου, Βέλγιο) σχετικά με την ελευθερία του λήπτη της ασφάλισης, στο πλαίσιο σύμβασης ασφάλισης νομικής προστασίας, να επιλέγει τον εκπρόσωπό του σε διαδικασία διαμεσολάβησης.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 87/344/ΕΟΚ

- 3 Η οδηγία 87/344/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 1987, για το συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων σχετικά με την ασφάλιση νομικής προστασίας (ΕΕ 1987, L 185, σ. 77), η οποία καταργήθηκε από την οδηγία 2009/138, προέβλεπε στο άρθρο 4 τα εξής:

«1. Κάθε ασφαλιστική σύμβαση νομικής προστασίας προβλέπει ρητά ότι:

- α) σε κάθε δικαστική ή διοικητική διαδικασία, όταν καλείται δικηγόρος ή κάθε άλλο πρόσωπο που διαθέτει τα προσόντα τα οποία απαιτεί η εθνική νομοθεσία, για να υπερασπίσει ή να εκπροσωπήσει τον ασφαλισμένο ή να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του, ο ασφαλισμένος έχει την ελευθερία της σχετικής επιλογής·

[...]

2. Ως δικηγόρος νοείται κάθε πρόσωπο που δικαιούται να ασκεί τις επαγγελματικές του δραστηριότητες υπό μία από τις ονομασίες που προβλέπει η οδηγία 77/249/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1977, περί διευκόλυνσης της πραγματικής ασκήσεως της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών από δικηγόρους [ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 249].»

Η οδηγία 2009/138

- 4 Η αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας 2009/138 έχει ως εξής:

«Ο κύριος στόχος της ρύθμισης και της εποπτείας του ασφαλιστικού και αντασφαλιστικού κλάδου είναι η κατάλληλη προστασία των αντισυμβαλλομένων και των δικαιούχων. Ο όρος “δικαιούχος” καλύπτει κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει κάποιο δικαίωμα στο πλαίσιο ασφαλιστικής

σύμβασης. Η χρηματοπιστωτική σταθερότητα και η παγίωση δίκαιων και σταθερών αγορών αποτελούν περαιτέρω στόχους της ρύθμισης και της εποπτείας του ασφαλιστικού και αντασφαλιστικού κλάδου, οι οποίοι θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, χωρίς όμως να υπονομεύουν τον κύριο στόχο.»

- 5 Ο τίτλος II της οδηγίας αυτής, ο οποίος επιγράφεται «Ειδικές διατάξεις για την ασφάλιση και την αντασφάλιση», περιλαμβάνει το κεφάλαιο II, που αφορά τις «Ειδικές διατάξεις για την ασφάλιση ζημιών», στις οποίες συγκαταλέγεται το τμήμα 4, που φέρει τον τίτλο «Ασφάλιση νομικής προστασίας» και αποτελείται από τα άρθρα 198 έως 205.
- 6 Το άρθρο 198 της εν λόγω οδηγίας, που φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής του παρόντος τμήματος», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Το παρόν τμήμα εφαρμόζεται στην ασφάλιση νομικής προστασίας, που αναφέρεται στον κλάδο 17 στο μέρος Α του παραρτήματος I και που συνίσταται στην έναντι καταβολής ασφαλιστρού συμβατική δέσμευση μιας ασφαλιστικής επιχείρησης περί αναλήψεως των δικαστικών εξόδων και παροχής άλλων υπηρεσιών που απορρέουν άμεσα από την εν λόγω ασφαλιστική κάλυψη, και ιδίως με σκοπό:

[...]

β) την υπεράσπιση ή εκπροσώπηση του ασφαλισμένου σε αστική, ποινική, διοικητική ή άλλη δίκη ή κατ' απαίτησεως η οποία εγείρεται εναντίον του.»

- 7 Το άρθρο 201 της οδηγίας 2009/138, που φέρει τον τίτλο «Ελευθερία επιλογής δικηγόρου», προβλέπει τα εξής:

«1. Κάθε ασφαλιστική σύμβαση νομικής προστασίας προβλέπει ρητά τα εξής:

α) σε κάθε δικαστική ή διοικητική διαδικασία, όταν καλείται δικηγόρος ή κάθε άλλο πρόσωπο που διαθέτει τα προσόντα τα οποία απαιτεί το εθνικό δίκαιο, για να υπερασπίσει ή να εκπροσωπήσει τον ασφαλισμένο ή να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του, ο ασφαλισμένος έχει την ελευθερία της σχετικής επιλογής·

[...]

2. Για τους σκοπούς του παρόντος τμήματος, ως “δικηγόρος” νοείται κάθε πρόσωπο που δικαιούται να ασκεί τις επαγγελματικές του δραστηριότητες υπό μία από τις ονομασίες που προβλέπει η [οδηγία 77/249].»

Το βελγικό δίκαιο

- 8 Το άρθρο 156 του *loi relative aux assurances* (νόμου περί ασφαλίσεων) της 4ης Απριλίου 2014 (*Belgisch Staatsblad* της 30ής Απριλίου 2014, σ. 35487) είχε ως εξής:

«Σε κάθε ασφαλιστική σύμβαση νομικής προστασίας πρέπει να ορίζεται ρητώς τουλάχιστον ότι:

1° όταν πρέπει να κινηθεί δικαστική ή διοικητική διαδικασία, ο ασφαλισμένος είναι ελεύθερος να επιλέγει δικηγόρο ή κάθε άλλο πρόσωπο που διαθέτει τα προσόντα τα οποία απαιτεί ο εφαρμοστέος στη διαδικασία νόμος προκειμένου να τον υπερασπίσει ή να τον εκπροσωπήσει ή να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του·

[...].»

- 9 Το άρθρο 2 του *loi modifiant la loi du 4 avril 2014 relative aux assurances et visant à garantir le libre choix d'un avocat ou de toute autre personne ayant les qualifications requises par la loi applicable à la procédure pour défendre ses intérêts dans toute phase judiciaire, dans le cadre d'un contrat d'assurance de la protection juridique* (νόμου περί τροποποίησης του νόμου της 4ης Απριλίου 2014 περί ασφαλίσεων και περί εξασφάλισης της ελευθερίας επιλογής δικηγόρου ή κάθε άλλου προσώπου που διαθέτει τα προσόντα τα οποία απαιτεί ο εφαρμοστέος στη διαδικασία νόμος προκειμένου να υπερασπίσει τα συμφέροντα του ασφαλισμένου σε όλα τα στάδια της δικαστικής διαδικασίας στο πλαίσιο ασφαλιστικής σύμβασης νομικής προστασίας) της 9ης Απριλίου 2017 (*Belgisch Staatsblad* της 25ης Απριλίου 2017, σ. 53207, στο εξής: νόμος της 9ης Απριλίου 2017), προβλέπει τα εξής:

«Στο άρθρο 156 του νόμου της 4ης Απριλίου 2014 περί ασφαλίσεων, η παράγραφος 1 αντικαθίσταται ως εξής:

“1° όταν πρέπει να κινηθεί δικαστική ή διοικητική διαδικασία ή διαδικασία διαιτησίας, ο ασφαλισμένος είναι ελεύθερος να επιλέγει δικηγόρο ή κάθε άλλο πρόσωπο που διαθέτει τα προσόντα τα οποία απαιτεί ο εφαρμοστέος στη διαδικασία νόμος προκειμένου να τον υπερασπίσει ή να τον εκπροσωπήσει ή να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του, ενώ στις περιπτώσεις διαιτησίας, διαμεσολάβησης ή άλλης αναγνωρισμένης εξωδικαστικής διαδικασίας διευθέτησης διαφορών, ο ασφαλισμένος είναι ελεύθερος να επιλέγει πρόσωπο που διαθέτει τα απαιτούμενα προσόντα και έχει οριστεί για τον σκοπό αυτό”»

- 10 Από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι ο βελγικός *Code judiciaire* (Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας), όπως τροποποιήθηκε εσχάτως από τον *loi portant dispositions diverses en matière de droit civil et des dispositions en vue de promouvoir des formes alternatives de résolution des litiges* (νόμο περί διαφόρων διατάξεων επί θεμάτων αστικού δικαίου και περί διατάξεων για την προώθηση εναλλακτικών μορφών διευθέτησης διαφορών) της 18ης Ιουνίου 2018 (*Belgisch Staatsblad* της 2ας Ιουλίου 2018, σ. 53455, στο εξής: Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας), προβλέπει δύο μορφές διαμεσολάβησης, ήτοι την εξωδικαστική διαμεσολάβηση, η οποία προβλέπεται στα άρθρα 1730 έως 1733 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, και τη δικαστική διαμεσολάβηση, η οποία προβλέπεται στα άρθρα 1734 έως 1737 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.
- 11 Η εξωδικαστική διαμεσολάβηση μπορεί να προταθεί από κάθε μέρος στα λοιπά μέρη, πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά τη διεξαγωγή δικαστικής διαδικασίας. Τα μέρη ορίζουν τον διαμεσολαβητή με κοινή συμφωνία ή με την παρέμβαση τρίτου στον οποίον αναθέτουν τον εν λόγω διορισμό. Σε περίπτωση που τα μέρη καταλήξουν σε συμφωνία διαμεσολάβησης, συντάσσεται για αυτήν σχετικό έγγραφο το οποίο φέρει ημερομηνία και υπογράφεται από τα μέρη και από τον διαμεσολαβητή. Αν ο διαμεσολαβητής που διεξήγαγε τη διαμεσολάβηση είναι πιστοποιημένος από την ομοσπονδιακή επιτροπή διαμεσολάβησης, τα μέρη ή ένα εξ αυτών μπορούν να υποβάλουν τη συμφωνία διαμεσολάβησης προς επικύρωση στο αρμόδιο δικαστήριο. Το δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί την επικύρωση μόνον εάν η συμφωνία αντιβαίνει στη δημόσια τάξη ή, σε περίπτωση συμφωνίας κατόπιν οικογενειακής διαμεσολάβησης, στο συμφέρον ανήλικων τέκνων. Η διάταξη επικύρωσης παράγει τα αποτελέσματα δικαστικής απόφασης, με αποτέλεσμα η επικυρωθείσα συμφωνία να καθίσταται εκτελεστή.
- 12 Η δικαστική διαμεσολάβηση έχει την έννοια ότι το δικαστήριο που επιλαμβάνεται διαφοράς μπορεί, κατόπιν κοινής αίτησης των διαδίκων ή με δική του πρωτοβουλία αλλά με συναίνεση των διαδίκων, να διατάξει διαμεσολάβηση, εφόσον η υπόθεση δεν έχει τεθεί υπό διάσκεψη. Η υπόθεση εξακολουθεί να εκκρεμεί ενώπιον του δικαστηρίου κατά τη διάρκεια της διαμεσολάβησης, αυτό δε μπορεί ανά πάσα στιγμή να λάβει οποιοδήποτε μέτρο κρίνει αναγκαίο. Το δικαστήριο μπορεί επίσης, κατόπιν αιτήματος του διαμεσολαβητή ή ενός εκ των διαδίκων, να θέσει τέλος στη διαμεσολάβηση. Εάν η διαμεσολάβηση καταλήξει σε σύναψη συμφωνίας διαμεσολάβησης, έστω και μερικής, οι διάδικοι ή ένας εξ αυτών μπορούν να ζητήσουν από το δικαστήριο να επικυρώσει τη συμφωνία αυτή, ενώ το δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί την επικύρωση μόνον εάν η συμφωνία αντιβαίνει στη δημόσια τάξη ή,

σε περίπτωση συμφωνίας κατόπιν οικογενειακής διαμεσολάβησης, στο συμφέρον ανήλικων τέκνων. Εάν η διαμεσολάβηση δεν καταλήξει σε σύναψη πλήρους συμφωνίας διαμεσολάβησης, η δικαστική διαδικασία συνεχίζεται.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 13 Οι ενώσεις δικηγορικών συλλόγων άσκησαν ενώπιον του Grondwettelijk Hof (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Βέλγιο) προσφυγή με αίτημα την ακύρωση του νόμου της 9ης Απριλίου 2017. Προς στήριξη της προσφυγής αυτής, προβάλλουν, μεταξύ άλλων, λόγο που αντλείται από παράβαση ορισμένων διατάξεων του βελγικού Συντάγματος, ερμηνευόμενων σε συνδυασμό με το άρθρο 201 της οδηγίας 2009/138.
- 14 Ειδικότερα, οι ενώσεις δικηγορικών συλλόγων υποστηρίζουν ότι ο εν λόγω νόμος δεν είναι σύμφωνος με το ως άνω άρθρο 201 στο μέτρο που, κατ' ουσίαν, δεν προβλέπει υπέρ του λήπτη της ασφάλισης, στο πλαίσιο σύμβασης ασφάλισης νομικής προστασίας, το δικαίωμα να επιλέγει τον δικηγόρο του σε διαδικασία διαμεσολάβησης. Ειδικότερα, σύμφωνα με τις ενώσεις δικηγορικών συλλόγων, από τη στιγμή που η περίπτωση της διαδικασίας αυτής καλύπτεται από την κατά το εν λόγω άρθρο 201 έννοια της «δικαστικής διαδικασίας», ο λήπτης της ασφάλισης θα πρέπει να έχει το δικαίωμα αυτό.
- 15 Το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, πριν από την έναρξη ισχύος του νόμου της 9ης Απριλίου 2017, κάθε σύμβαση ασφάλισης νομικής προστασίας έπρεπε να προβλέπει την ελευθερία του λήπτη της ασφάλισης να επιλέγει δικηγόρο ή άλλο πρόσωπο διαθέτον τα απαιτούμενα προσόντα «όταν [έπρεπε] να κινηθεί δικαστική ή διοικητική διαδικασία». Ο εν λόγω νόμος, ενώ επεξέτεινε την ελευθερία αυτή επιλογής στη διαδικασία διαιτησίας, την απέκλεισε όσον αφορά τη διαδικασία διαμεσολάβησης, με το σκεπτικό, αφενός, ότι η παρουσία νομικού συμβούλου δεν είναι ικανή να ωφελήσει τη διαμεσολάβηση και, αφετέρου, ότι η διαμεσολάβηση δεν στηρίζεται απαραίτητως σε νομική συλλογιστική.
- 16 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, βεβαίως, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ο όρος «δικαστική διαδικασία» κατά την έννοια του άρθρου 201 της οδηγίας 2009/138 πρέπει να τύχει ευρείας ερμηνείας, προκειμένου να προστατευθούν τα συμφέροντα των ληπτών της ασφάλισης διά της χορηγήσεως σε αυτούς ενός γενικού και αυτοτελούς δικαιώματος να επιλέγουν ελεύθερα τον νόμιμο εκπρόσωπό τους εντός των ορίων που θέτει το άρθρο αυτό.
- 17 Εντούτοις, από τη νομολογία αυτή δεν καθίσταται σαφές εάν το δικαίωμα αυτό ισχύει και στην περίπτωση διαδικασίας διαμεσολάβησης όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η διαδικασία διαμεσολάβησης του βελγικού δικαίου παρουσιάζει χαρακτηριστικά που ομοιάζουν τόσο προς εκείνα του φιλικού διακανονισμού της διαφοράς όσο και προς εκείνα της δικαστικής διαδικασίας. Ιδίως, αφενός, όπως και η διαδικασία του φιλικού διακανονισμού, η διαδικασία διαμεσολάβησης αποβλέπει στην επίτευξη συμφωνίας διαμεσολάβησης μεταξύ των μερών της διαφοράς. Αφετέρου, η διαδικασία διαμεσολάβησης εμφανίζει αναλογίες προς μια δικαστική διαδικασία καθόσον κατά κανόνα έπεται της φιλικής συνεννοήσεως, ρυθμίζεται από τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και μπορεί να οδηγήσει σε συμφωνία διαμεσολάβησης συναπτόμενη υπό την καθοδήγηση πιστοποιημένου διαμεσολαβητή, η οποία είναι δυνατόν να επικυρωθεί από το αρμόδιο δικαστήριο με διάταξη επικύρωσης η οποία παράγει τα αποτελέσματα δικαστικής απόφασης.
- 18 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Grondwettelijk Hof (Συνταγματικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Εμπίπτουν στην έννοια της “δικαστικής διαδικασίας” του άρθρου 201, παράγραφος 1, [στοιχείο] α', της [οδηγίας 2009/138] οι διαδικασίες εξωδικαστικής και δικαστικής διαμεσολαβήσεως, όπως ρυθμίζονται στα άρθρα 1723/1 έως 1737 του [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας];»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 19 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 201, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2009/138 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο κατά τη διάταξη αυτή όρος «δικαστική διαδικασία» περιλαμβάνει την περίπτωση διαδικασίας δικαστικής ή εξωδικαστικής διαμεσολάβησης στην οποία επεμβαίνει ή ενδέχεται να επέμβει δικαστήριο, είτε κατά την κίνηση της διαδικασίας αυτής είτε μετά την περάτωσή της.
- 20 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το ως άνω άρθρο 201, παράγραφος 1, στοιχείο α', κάθε σύμβαση ασφάλισης νομικής προστασίας προβλέπει ρητώς ότι, σε κάθε δικαστική ή διοικητική διαδικασία, όταν καλείται δικηγόρος, ή κάθε άλλο πρόσωπο που διαθέτει τα προσόντα τα οποία απαιτεί το εθνικό δίκαιο, για να υπερασπίσει ή να εκπροσωπήσει τον ασφαλισμένο ή να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του, ο ασφαλισμένος έχει την ελευθερία της σχετικής επιλογής.
- 21 Δεδομένου ότι η διάταξη αυτή επαναλαμβάνει, κατ' ουσίαν, το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 87/344, η σχετική με την τελευταία αυτή διάταξη νομολογία είναι κρίσιμη για την ερμηνεία του εν λόγω άρθρου 201, παράγραφος 1, στοιχείο α'.
- 22 Το Δικαστήριο είχε όμως την ευκαιρία να διευκρινίσει, καταρχάς, ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 87/344, σχετικά με την ελεύθερη επιλογή εκπροσώπου, έχει γενικό χαρακτήρα και δεσμευτική ισχύ (πρβλ. αποφάσεις της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, Eschig, C-199/08, EU:C:2009:538, σκέψη 47· της 26ης Μαΐου 2011, Stark, C-293/10, EU:C:2011:355, σκέψη 29, και της 7ης Νοεμβρίου 2013, Sneller, C-442/12, EU:C:2013:717, σκέψη 25).
- 23 Περαιτέρω, από το γράμμα του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 87/344 προκύπτει ότι η έννοια της «διοικητικής διαδικασίας» πρέπει να αντιδιαστέλλεται προς την έννοια της «δικαστικής διαδικασίας» (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Απριλίου 2016, Massar, C-460/14, EU:C:2016:216, σκέψη 19, και της 7ης Απριλίου 2016, AK, C-5/15, EU:C:2016:218, σκέψη 17). Επιπλέον, οι έννοιες της «διοικητικής διαδικασίας» ή της «δικαστικής διαδικασίας» δεν μπορούν να περιοριστούν βάσει διαφοροποίησης μεταξύ του προπαρασκευαστικού σταδίου και του σταδίου λήψεως αποφάσεως μιας δικαστικής ή διοικητικής διαδικασίας (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Απριλίου 2016, Massar, C-460/14, EU:C:2016:216, σκέψη 21, και της 7ης Απριλίου 2016, AK, C-5/15, EU:C:2016:218, σκέψη 19).
- 24 Πάντως, ούτε το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 87/344 ούτε το άρθρο 201, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2009/138 παρέχει ορισμό της έννοιας της «δικαστικής διαδικασίας».
- 25 Υπό τις συνθήκες αυτές, κατά πάγια νομολογία, για την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της αλλά και το πλαίσιο της και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αυτή αποτελεί μέρος (αποφάσεις της 7ης Απριλίου 2016, Massar, C-460/14, EU:C:2016:216, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία, καθώς και της 7ης Απριλίου 2016, AK, C-5/15, EU:C:2016:218, σκέψη 20).
- 26 Πρώτον, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας 2009/138, στόχος της οδηγίας αυτής και, ειδικότερα, του άρθρου 201 σχετικά με την ελευθερία επιλογής δικηγόρου ή εκπροσώπου είναι η κατάλληλη προστασία των συμφερόντων των ασφαλισμένων. Ο γενικός χαρακτήρας και η δεσμευτική ισχύς που αναγνωρίζονται στο δικαίωμα επιλογής δικηγόρου ή εκπροσώπου αντιτίθενται συνεπώς σε τυχόν συστατική ερμηνεία του άρθρου 201, παράγραφος 1, στοιχείο α', της εν λόγω οδηγίας (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Απριλίου 2016, Massar, C-460/14, EU:C:2016:216, σκέψη 23, και της 7ης Απριλίου 2016, AK, C-5/15, EU:C:2016:218, σκέψη 21).

- 27 Ειδικότερα, όσον αφορά την κατά τη διάταξη αυτή έννοια της «διοικητικής διαδικασίας», το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η έννοια αυτή περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, διαδικασία κατόπιν της οποίας δημόσιος φορέας επιτρέπει σε εργοδότη να απολύσει τον έχοντα ασφάλιση νομικής προστασίας μισθωτό, καθώς και το στάδιο της ενστάσεως ενώπιον δημοσίου φορέα κατά το οποίο ο φορέας αυτός εκδίδει απόφαση που υπόκειται σε ένδικες προσφυγές (πρβλ., αντιστοίχως, αποφάσεις της 7ης Απριλίου 2016, Massar, C-460/14, EU:C:2016:216, σκέψη 28, και της 7ης Απριλίου 2016, ΑΚ, C-5/15, EU:C:2016:218, σκέψη 26).
- 28 Συναφώς, το Δικαστήριο τόνισε ότι ενδεχόμενη ερμηνεία της έννοιας της «διοικητικής διαδικασίας» ως καλύπτουσας μόνο τις δικαστικές διαδικασίες που αφορούν διοικητικές υποθέσεις, δηλαδή εκείνες που διεξάγονται ενώπιον κατά κυριολεξία δικαιοδοτικού οργάνου, θα καθιστούσε κενή περιεχομένου την έκφραση «διοικητική διαδικασία», την οποία ρητώς χρησιμοποιεί ο νομοθέτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρβλ. αποφάσεις της 7ης Απριλίου 2016, Massar, C-460/14, EU:C:2016:216, σκέψη 20, και της 7ης Απριλίου 2016, ΑΚ, C-5/15, EU:C:2016:218, σκέψη 18).
- 29 Κατά συνέπεια, όπως επισημαίνει ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 81 των προτάσεών του, ο όρος «διαδικασία» δεν περιλαμβάνει μόνον το στάδιο της προσφυγής ενώπιον κατά κυριολεξία δικαιοδοτικού οργάνου αλλά και το στάδιο που προηγείται μιας τέτοιας προσφυγής και το οποίο μπορεί να οδηγήσει στο δικαστικό στάδιο.
- 30 Ο δε όρος «δικαστική διαδικασία» κατά την έννοια του άρθρου 201 της οδηγίας 2009/138 πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο εξίσου ευρύ με τον όρο «διοικητική διαδικασία», στο μέτρο που θα ήταν άλλωστε ασυνεπές να ερμηνευτούν οι δύο αυτοί όροι κατά τρόπο διαφορετικό όσον αφορά το δικαίωμα επιλογής δικηγόρου ή εκπροσώπου.
- 31 Δεν χωρεί, ως εκ τούτου, περιορισμός της έννοιας της «δικαστικής διαδικασίας» ούτε μόνο στις μη διοικητικές διαδικασίες που διεξάγονται ενώπιον κατά κυριολεξία δικαιοδοτικού οργάνου ούτε βάσει διαφοροποίησης μεταξύ του προπαρασκευαστικού σταδίου και του σταδίου λήψεως αποφάσεως μιας τέτοιας διαδικασίας. Επομένως, κάθε στάδιο, έστω και προπαρασκευαστικό, το οποίο είναι ικανό να οδηγήσει σε διαδικασία ενώπιον δικαιοδοτικού οργάνου πρέπει να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στην κατά το άρθρο 201 της οδηγίας 2009/138 έννοια της «δικαστικής διαδικασίας».
- 32 Εν προκειμένω, όσον αφορά τη δικαστική διαμεσολάβηση, από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι η διαμεσολάβηση αυτή διατάσσεται οπωσδήποτε από δικαστήριο που επιλαμβάνεται ένδικης προσφυγής και ότι αντιπροσωπεύει στάδιο της δικαστικής διαδικασίας που έχει κινηθεί ενώπιον κατά κυριολεξία δικαιοδοτικού οργάνου, το οποίο καταρχήν δεσμεύεται από τυχόν συμφωνία διαμεσολάβησης στην οποία θα καταλήξουν οι διάδικοι.
- 33 Υπό τις συνθήκες αυτές, θεώρηση κατά την οποία η ως άνω διαμεσολάβηση δεν συνιστά, για τους σκοπούς του άρθρου 201 της οδηγίας 2009/138, «δικαστική διαδικασία» κατά την έννοια του άρθρου αυτού, θα στερούσε τον ασφαλισμένο, ως προς το στάδιο αυτό και μόνο, από το δικαίωμά του να επιλέγει τον δικηγόρο ή τον εκπρόσωπό του. Δεν μπορεί όμως να αμφισβητηθεί ότι ο ασφαλισμένος χρήζει νομικής προστασίας κατά το στάδιο το οποίο, εφόσον κινηθεί, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου που διέταξε τη διεξαγωγή του. Μια τέτοια ερμηνεία είναι άλλωστε σύμφωνη προς τον υπομνησθέντα στη σκέψη 26 της παρούσας αποφάσεως στόχο της οδηγίας 2009/138 να εξασφαλισθεί η κατάλληλη προστασία των ασφαλισμένων, στο μέτρο που τους παρέχει τη δυνατότητα να εξακολουθήσουν να απολαύουν της συνδρομής του ίδιου εκπροσώπου κατά το καθαυτό δικαστικό στάδιο της διαδικασίας.
- 34 Ομοίως, όσον αφορά την εξωδικαστική διαδικασία διαμεσολάβησης, το γεγονός ότι η διαδικασία αυτή δεν διεξάγεται ενώπιον δικαστηρίου δεν επιτρέπει τον αποκλεισμό ούτε της διαδικασίας αυτής από την κατά το άρθρο 201 της οδηγίας 2009/138 έννοια της «δικαστικής διαδικασίας».

- 35 Ειδικότερα, μια τέτοια διαδικασία διαμεσολάβησης είναι ικανή να οδηγήσει σε συμφωνία μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών που μπορεί να επικυρωθεί από δικαστήριο κατόπιν αίτησης έστω και ενός εξ αυτών. Επιπλέον, στο πλαίσιο της διαδικασίας επικύρωσης, το δικαστήριο δεσμεύεται από το περιεχόμενο της συμφωνίας, όπως αυτό καθορίζεται από τα μέρη κατά τη διαμεσολάβηση, πλην των περιπτώσεων στις οποίες η συμφωνία αυτή αντιβαίνει στη δημόσια τάξη ή, ενδεχομένως, στο συμφέρον ανήλικων τέκνων.
- 36 Επομένως, η συμφωνία στην οποία καταλήγουν τα μέρη, ανεξαρτήτως του αν προκύπτει από δικαστική ή εξωδικαστική διαμεσολάβηση, έχει ως συνέπεια τη δέσμευση του αρμόδιου δικαστηρίου που την επικυρώνει και παράγει, αφότου καταστεί εκτελεστή, τα ίδια αποτελέσματα με δικαστική απόφαση.
- 37 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο ρόλος του δικηγόρου ή του εκπροσώπου φαίνεται να είναι μάλιστα σημαντικότερος στο πλαίσιο της διαμεσολάβησης απ' ό,τι στο πλαίσιο ενστάσεως υποβληθείσας ενώπιον διοικητικής αρχής, όπως αυτή που μνημονεύεται στη σκέψη 27 της παρούσας αποφάσεως, δεδομένου ότι η έκβαση μιας τέτοιας ενστάσεως δεν δεσμεύει ούτε άλλη διοικητική αρχή η οποία ενδεχομένως θα εξετάσει την υπόθεση μεταγενέστερα ούτε τα διοικητικά δικαστήρια.
- 38 Στο πλαίσιο διαδικασίας ικανής να καθορίσει οριστικά τη νομική κατάσταση του λήπτη της ασφάλισης, χωρίς να υφίσταται ουσιαστική δυνατότητα μεταβολής της κατάστασης αυτής μέσω ένδικης προσφυγής, ο λήπτης της ασφάλισης έχει ανάγκη νομικής προστασίας, ενώ, δεδομένων των αποτελεσμάτων της επικύρωσης της συμφωνίας που προκύπτει από τη διαμεσολάβηση, τα συμφέροντα του λήπτη της ασφάλισης που έχει προσφύγει στη διαδικασία διαμεσολάβησης θα προστατεύονται καλύτερα αν μπορεί να ασκήσει το προβλεπόμενο στο άρθρο 201 της οδηγίας 2009/138 δικαίωμα ελεύθερης επιλογής εκπροσώπου, όπως μπορεί να πράξει ο λήπτης της ασφάλισης ο οποίος απευθύνεται άμεσα στο δικαστήριο.
- 39 Δεύτερον, όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το ως άνω άρθρο 201, επισημαίνεται ότι το πεδίο εφαρμογής του τμήματος 4 του κεφαλαίου II του τίτλου II της οδηγίας 2009/138, το οποίο αφορά την ασφάλιση νομικής προστασίας, καθορίζεται στο άρθρο 198 της οδηγίας αυτής κατά τρόπο ιδιαιτέρως ευρύ, στο μέτρο που, κατά τη διάταξη αυτή, το εν λόγω τμήμα εφαρμόζεται στην ασφάλιση νομικής προστασίας, που συνίσταται στην έναντι καταβολής ασφαλιστρού συμβατική δέσμευση μιας ασφαλιστικής επιχείρησης περί αναλήψεως των δικαστικών εξόδων και παροχής άλλων υπηρεσιών που απορρέουν άμεσα από την εν λόγω ασφαλιστική κάλυψη, και ιδίως με σκοπό την υπεράσπιση ή εκπροσώπηση του ασφαλισμένου σε αστική, ποινική, διοικητική ή άλλη δίκη ή κατ' απαίτησεως η οποία εγείρεται εναντίον του.
- 40 Ο κατ' αυτόν τον τρόπο καθορισμός του πεδίου εφαρμογής του τμήματος αυτού επιβεβαιώνει την ευρεία ερμηνεία των προβλεπόμενων στο εν λόγω τμήμα δικαιωμάτων των ασφαλισμένων, στα οποία συγκαταλέγεται το κατά το άρθρο 201 της οδηγίας 2009/138 δικαίωμα επιλογής εκπροσώπου.
- 41 Εξάλλου, το ίδιο το δίκαιο της Ένωσης ενθαρρύνει την προσφυγή στις διαδικασίες διαμεσολάβησης, είτε, όπως επισημαίνουν οι ενώσεις δικηγορικών συλλόγων, διά της οδηγίας 2008/52/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2008, για ορισμένα θέματα διαμεσολάβησης σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2008, L 136, σ. 3), είτε επί τη βάση του πρωτογενούς δικαίου, ειδικότερα του άρθρου 81, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', ΣΛΕΕ, κατά το οποίο, στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας στις αστικές υποθέσεις, ο νομοθέτης της Ένωσης καλείται να λάβει μέτρα με τα οποία διασφαλίζεται «η ανάπτυξη εναλλακτικών μεθόδων επίλυσης των διαφορών». Θα ήταν επομένως αντιφατικό να ενθαρρύνει το δίκαιο της Ένωσης τη χρήση τέτοιων μεθόδων και συγχρόνως να περιορίζει τα δικαιώματα των ιδιωτών που αποφασίζουν να κάνουν χρήση των εν λόγω μεθόδων.

- 42 Δεδομένου του συνόλου των ανωτέρω, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 201, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2009/138 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο κατά τη διάταξη αυτή όρος «δικαστική διαδικασία» περιλαμβάνει την περίπτωση διαδικασίας δικαστικής ή εξωδικαστικής διαμεσολάβησης στην οποία επεμβαίνει ή ενδέχεται να επέμβει δικαστήριο, είτε κατά την κίνηση της διαδικασίας αυτής είτε μετά την περάτωσή της.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 43 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 201, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2009/138/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2009, σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριοτήτων ασφάλισης και αντασφάλισης (Φερεγγυότητα II), πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο κατά τη διάταξη αυτή όρος «δικαστική διαδικασία» περιλαμβάνει την περίπτωση διαδικασίας δικαστικής ή εξωδικαστικής διαμεσολάβησης στην οποία επεμβαίνει ή ενδέχεται να επέμβει δικαστήριο, είτε κατά την κίνηση της διαδικασίας αυτής είτε μετά την περάτωσή της.

(υπογραφές)